

دانشگاه فرهنگیان

فصلنامه علمی-تخصصی پژوهش در آموزش تاریخ

دوره دوم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۰

تاریخ ارسال: ۱۴۰۰/۰۹/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۱

باستانی پاریزی راوی سبک جدید تاریخ

حسین هژبریان^۱ حامد شفیعی بافتی^۲

چکیده

در سده های اخیر تاریخ نگاری به مثابه سبک گذشتگان دور، جایگاهش را به نوعی تاریخ نگاری عامه پسند داده است. گرچه این تاریخ نگاری نیز از نکته ها نغز و دقیقی برخوردار است اما با همه این ها نگارنده این نوع تاریخ به نوعی با نگاهی طنزآلود و رویکردی جدید سعی در بیان مسایل تاریخی داشته و مخاطب خاص خود که همانا عامه مردم می باشند را جذب نموده و چه بسا که تاثیری بسیار ژرف تر بر مخاطب دارد. در این میان به جرات می توان این گونه فرض کرد که استاد باستانی پاریزی (۱۳۰۴-۱۳۹۳ ش) یکی از پیشگامان این سبک تاریخنگاری می باشد که با بیانی نافذ تاریخ را برای مخاطب عامه نگاشته است. پرسش اساسی این مقاله، بررسی چرایی و چگونگی توجه به مخاطب عام در تاریخ نگاری باستانی پاریزی است. باستانی پاریزی در تمام نوشته های تاریخی و ادبی خود دغدغه تمدن ایران و فرهنگ ایرانی را به خوبی به تصویر کشیده و همواره بر این اصل تاکید داشته است. در این مقاله به بررسی سبک تاریخ نگاری استاد باستانی پاریزی می پردازیم.

واژگان کلیدی: تاریخ نگاری، باستانی پاریزی، مخاطب عامه، تمدن ایران، فرهنگ ایران

^۱- استادیار گروه تاریخ دانشگاه پیام نور تهران جنوب

^۲- دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران بعد از اسلام دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب

۱ - مقدمه

استاد محمدابراهیم باستانی پاریزی (۱۳۹۳ - ۱۳۰۴ ش.) چهره ای پرآوازه و نام آشنا در عرصه تاریخنگاری است. اگرچه در دانشگاه درس داد و به مقام استادی رسید، اما در بیرون ازدانشگاه آوازه و شهرت بیشتری به دست آورد و بی تردید پرمخاطب ترین تاریخنگار دوره معاصر در میان مردم بود. این موفقیت نه فقط به لحاظ تعدد آثار، بلکه بیشتر به جهت سبک و سیاق نگرش به تاریخ و شیوه تاریخ نویسی او بود؛ چنانکه خطوط رسمی تاریخ نگاری دانشگاهی را جدی نگرفت و به انتقال مفاهیم تاریخی به شیوه ای که می پسندید پرداخت. (رنجبر، ۱۳۹۵: ۳۸)

در تاریخ نگاری غیرمکتوب، پدیدآورنده اثر، به مدد قوه خلاقیت خود، توانایی قابل توجهی در ارائه تاریخ دارد. امانویسنده یک اثر مکتوب تاریخی، با بایدها و نبایدها بیشتری دست به گریبان است که قدرت ابتکار او را محدود می سازد. پایبندی به اصول اولیه علم تاریخ نگاری، رعایت امانت تاریخی، عدم کاربست قوه تخیل و جز آن، برخی از محدودیت های یک نویسنده تاریخ است. با این حال بوده اند نویسندگان که درعین رعایت اصول بالا تا حد امکان، درصدد نگارش تاریخی متفاوت برآمده اند و در این راه موفقیت نیز حاصل نموده اند. باستانی پاریزی به عنوان یکی از بهترین مصادیق این جریان، نقش مهمی در پررنگ ساختن جایگاه مخاطب عام در تاریخ نگاری داشته است و در آثار متعدد خود، با رعایت اصل ساده نویسی و جذاب سازی نوشته با بهره گیری از ادبیات زیبا و ملموس با فرهنگ عامه، موفق به جذب مخاطبان بسیار شده است. از این رو سبک و اسلوب وی، می تواند الگوی خوب برای نگارش تاریخ باشد تا علاقه به مطالعه تاریخ را خصوصاً در نسل جوان دوچندان کند. (رضایی، دیگران، ۱۳۹۸: ۶۳)

باستانی پاریزی مورخی همه جانبه نگر است که معرفت تاریخی را از ورود به همه عرصه های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، ادبی و هنری و گذشته زندگی انسان به دست می آورد. باستانی پاریزی با وجود دیدگاه های رایج نه چندان درست به کتاب هایش، که محتوا را از روی نامهای نه چندان آکادمیک و تاریخی کتاب هایش داوری می کنند و برپایه تکرار چند دیدگاه نادرست عمومی استوار است، جدی ترین و کوشا ترین تاریخ نویس معاصر ایران بود. از نظرگاه نگرش به تاریخ و جریان آن، و موشکافی هنرمندانه در منابع قدیم و پیوند زدن تمام این ها به دنیای امروز و بهره گیری که می توان از آن به دست داد. توجه به اهمیت مقوله جایگاه مخاطب در تاریخ نگاری و این که چگونه باستانی پاریزی توانست این رسالت را به انجام برساند؟ سبک تاریخ نگاری وی حاوی چه ویژگی های متفاوتی است که می تواند برا عامه مردم جذاب باشد؟ و به طور کلی تر، مخاطبان عام در تاریخ نگاری باستانی پاریزی دارای چه جایگاهی هستند؟ از جمله سوالاتی است که مقاله حاضر در پی پاسخگویی به آنهاست.

۱ - ۱ - اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت تاریخ و تاریخ نگاری و تاثیرگذاری همه جانبه آن بر حیات جامعه بشری، امری مسلم و

پذیرفته شده است که مزایای آن، رفته رفته بر عموم نیز آشکار شده است. پیرو این اهمیت، وظیفه سنگین مورخ نیز، انکارناشدنی است و این رسالت دشوار، البته از قرن ها پیش، دانسته شده بود. چنانکه برپایه نظری ویل دورانت، تاریخ نگاری تنها یک علم نیست بلکه صنعت، هنر و فلسفه نیز هست.

(دورانت، ۱۳۹۳ : ۱۷۰/۱) یکی از جلوه های هنر تاریخ نگاری، نوع نگارش آن است که البته رویکرد و نگاه هنری به آن در دوره های مختلف تاریخ ایران، متفاوت بوده است. چنانکه در دوران طولانی، نگارش تواریخ پرمطراق همرا با واژگان پیچیده فارسی و عربی، هنر تاریخ نگاری ایرانی شمرده می شد. در حقیقت سبک نوشتاری کتب تاریخی تا پیش از مشروطه، عمدتاً نشان دهنده میزان سواد و برخورداری فرد نگارنده از فضایل ادبی و هنری می بود. بعد از مشروطه و خصوصاً در دوران پهلوی به دنبال تحولات سیاسی و اجتماعی و علمی گذار از تاریخ نگاری سنتی به تاریخ نگاری مدرن مشهود است. در کنار جریان های تاریخ نگاری اصلی همچون ناسیونالیستی، مارکسیستی، ایرانشناسی و آکادمیک می توان به گونه دیگری تاریخ نگاری اشاره کرده بنام تاریخ نگاری برای مخاطب عامه. (رضایی زهره و دیگران، ۱۳۹۷ : ۶۴).

حال اهمیت پژوهش حاضر در این است که کار مورخان مدرن تاریخ نگاری، بررسی عالمانه رخدادهای و گزارش، یافته های این علم است و آنان از طریق تبیین، علت یابی و تحلیل به حکمت و ریشه یابی، چرایی وقوع یک رخداد می رسند. در حالیکه باستانی پاریزی علاوه بر این ویژگی، طنز را بستر مناسبی برای رسیدن به حکمت رخدادهای یافته بود. بنابراین او به وسیله استفاده بجا و درست از طنز از ورای رخدادهای به باطن آنها می رسید و از این رهگذر کار مورخانه او، اگر نگوییم بی نظیر بود به درستی کم نظیر است. تعبیر زیبایی باستانی دارد که من شربت تلخ تاریخ را به شهد شیرین طنز ادبیات و شعر می آمیزم و این داروی مورد نیاز جامعه (تاریخ) را با حلاوت به کام مردم می رسانم و به همین دلیل است که او موفق شد تا تاریخ را به میان مردم ببرد. با توجه به اهمیت اینکه ایشان در تاریخ نگاری نگاهی خاص به طنز تاریخی و مخاطب عام داشتند، بر این شدیم که در این مقوله مطلبی را گردآوری نماییم.

۱ - ۲ - اهداف و پیشینه تحقیق

در این مقاله می خواهیم به هدف خود که بررسی نوع تاریخ نگاری باستانی پاریزی از تمدن و هویت ایرانی است بپردازیم و تا حد امکان به کنکاش بپردازیم. و نگاه طنز ایشان را به موضوعات مذکور بررسی کرده و به چگونگی جذب مخاطب عامه به سمت این سبک از تاریخ نگاری بپردازیم.

در خصوص سبک شناسی باستانی پاریزی و نقد تاریخ نگاری او، پژوهش های بی همانند ذیل صورت گرفته است :

- خیراندیش عبدالرسول، ۱۳۸۲، نقد و نظر درباره تاریخ نگاری دکتر باستانی پاریزی، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا

-رنجبر محمدعلی، ۱۳۹۵، پارادایم شناسی تاریخنگاری باستانی پاریزی، نشریه پژوهش های علوم تاریخی
-شاه ملکی رضا، ۱۳۹۴، هویت و انسان ایرانی در تاریخنگاری باستانی پاریزی، فصل نامه جُند یشاپور، دانشگاه
شهید چمران اهواز

-عباسی جواد، ۱۳۸۰، استاد دکتر باستانی پاریزی روایتگر نکته سنج تاریخ، مجله رشد آموزش
-رضایی زهره و دیگران، ۱۳۹۷، نگاهی تحلیلی به جایگاه مخاطب عام در تاریخنگاری باستانی پاریزی، دو فصلنامه
علمی- پژوهشی تاریخنگاری و تاریخ نگاری دانشگاه الزهرا (س)

قابل ذکر است که در هریک از مقالات بالا تنها به بررسی مقوله خاصی از ویژگی های تاریخ نگاری استاد باستانی
پاریزی پرداخته شده است، که گرچه در جای خود بسیار کامل و جامع است اما سعی ما در این بوده است تمامی
دیدگاه های تاریخ نگاری استاد پاریزی باستانی همچون توجه به مخاطب عام و بیان طنز گونه مطالب تاریخی،
هویت و تمدن ایرانی و حتی زندگی نامه ایشان را مورد مطالعه و بررسی قرار دهیم.

۲ - گذری کوتاه بر زندگی و آثار دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی

محمد ابراهیم باستانی پاریزی در سوم دیماه ۱۳۰۴ شمسی در پاریز، از توابع شهرستان سیرجان در استان کرمان
متولد شد. وی تا پایان تحصیلات ششم ابتدایی در پاریز تحصیل کرد و در عین حال از محضر پدر خود مرحوم
حاج آخوند پاریزی هم بهره می برد. پس از پایان تحصیلات ابتدایی و ۲ سال ترک تحصیل اجباری، در سال ۱۳۲۰
تحصیلات خود را در دانشسرا مقدماتی کرمان ادامه داد و پس از اخذ دیپلم در سال ۱۳۲۵ برای ادامه تحصیل به
تهران آمد و در سال ۱۳۲۶ در دانشگاه تهران در رشته تاریخ، تحصیلات خود را پی گرفت. در سال ۱۳۳۰ از
دانشگاه تهران فارغ التحصیل شد و برای انجام تعهد دبیری به کرمان بازگشت و تا سال ۱۳۳۷ که در آزمون
دکتری تاریخ پذیرفته شد، در کرمان ماند. او دوره دکتری تاریخ را هم در دانشگاه تهران گذراند و با ارائه پایان
نامه ای درباره «ابن اثیر» دانشنامه دکتری خود را دریافت کرد. وی کار خود را در دانشگاه تهران از سال ۱۳۳۸ با
مدیریت مجله داخلی دانشکده ادبیات شروع کرد و تا سال ۱۳۸۷ استاد تمام وقت آن دانشگاه بود. شوق نویسندگی
وی در دوران کودکی و نوجوانی در پاریز و با خواندن نشریاتی مانند حبل المتین، آینده و مهر برانگیخته شد.
باستانی، نخستین نوشته های خود را در سال های ترک تحصیل اجباری (۱۳۱۸ و ۱۳۱۹) در قالب روزنامه ای به
نام «باستان» و مجله ای به نام «ندای پاریز» نوشت که خود در پاریز منتشر می کرد و ۲ یا ۳ مشترک داشت.
نخستین نوشته او در جرید آن زمان، مقاله ای بود با عنوان «تقصیر با مردان است نه زنان» که در سال ۱۳۲۱ در
مجله بیداری کرمان چاپ شد. پس از آن به عنوان نویسنده یا مترجم از زبانهای عربی و فرانسه مقالات بیشماری
در روزنامه ها و مجلاتی مانند کیهان، اطلاعات، خواندنی ها، یغما، راهنمای کتاب، آینده، کلک و بخارا چاپ کرده

است. نخستین کتاب باستانی پاریزی «پیغمبر دزدان» نام دارد که شرح نامه‌های طنز گونه شیخ محمدحسن زیدآبادی است و برای اولین بار در سال ۱۳۲۴ در کرمان چاپ شده است.

الف- کتاب های مربوط به کرمان

ب- آثار و کتاب‌های هفت

ج- دیگر کتاب ها

۲- مروری اجمالی بر سبک نگارش آثار استاد باستانی پاریزی

باستانی پاریزی نویسنده‌ای پرکار بود و در عرصه‌های مختلفی به نوشتن پرداخت که یکی از آن‌ها عرصه مطبوعات بود. او وقتی هنوز در پاریز بود با دیدن مجلات و نشریه‌هایی مثل آینده و مهر و حبل‌المتین به مطبوعات علاقه‌مند شد و بعدها به همکاری با روزنامه‌ها و نشریه‌هایی از جمله «توفیق» پرداخت. او از فکاهی‌نویسان قدیمی روزنامه «توفیق» بود و از نوجوانی همکاری با توفیق را آغاز کرده بود و به خصوص دوبیتی‌های او مورد توجه زیادی بود. آثار متعددی از باستانی پاریزی منتشر شده که بخشی از آن‌ها مختص کرمان است و به تاریخ کرمان و جغرافی کرمان مربوط است و باین حال می‌توان گفت که او در همه آثارش از یاد کرمان غافل نبوده است. بخش مهمی از آثار او درباره تاریخ محلی است و در کارنامه او می‌توان حدود پانزده کتاب دید که در پیوند با تاریخ کرمان نوشته شده‌اند. او همچنین سری کتاب‌هایی دارد که به اصطلاح مجموعه هفتی است: هفت کتاب که عدد هفت در عنوان آن‌ها دیده می‌شود مثل «خاتون هفت قلعه»، «آسیای هفت سنگ»، «نای هفت بند»، «زیر این هفت آسمان» و ...

هویت و فرهنگ و انسان ایرانی دغدغه مشترکی است که در آثار متعدد باستانی پاریزی دیده می‌شود و در این میان «شمعی در طوفان» اثری است که این دغدغه به طور ویژه در آن مورد توجه بوده است. او را می‌توان تاریخ‌نگار مردم دانست. در ارزیابی نگاه تاریخی او داوری‌های متفاوتی شده است. برخی آثار او را خواندنی و ماندگار دانسته‌اند و برخی دیگر کارساز و موشکافانه و عده‌ای هم شتابزده و سطحی. عباس زریاب خویی در داوری‌اش درباره شیوه تاریخ‌نگاری باستانی پاریزی گفته بود که تاریخ در نظر باستانی پاریزی امری طولی و زمانی نیست که حوادث در آن به دنبال هم و در توالی یکدیگر قرار گرفته باشند. در اندیشه او، زمان تبدیل به مکان و طول بدل به عرض شده است. در نظر باستانی، حوادث تاریخ، جز به درد گواه و شاهد برای امور مبتلابه فعلی مردم، نمی‌خورد و گذشته مقدمه حال است و باز در اندیشه او اگر تاریخ نتواند مشکلی را از حال حل کند بی‌فایده و بی‌حاصل است. از این نظر عده‌ای هم سبک تاریخ‌نگاری او را تاریخ زنده نامیده‌اند. او در تاریخ‌نگاری‌اش گذشته را به حال می‌آورد.

پیوند ادبیات با تاریخ در فرهنگ ما سنتی دیرینه بوده است و می‌توان گفت که باستانی پاریزی هم تا حدودی در همین سنت گام برداشته است. بسیاری نثر تاریخ‌نگاری او را شیرین دانسته‌اند و به طور کلی شیرین‌سخنی را از ویژگی‌های او شمرده‌اند. باستانی پاریزی آثار زیادی از خود باقی گذاشته که در هریک از آن‌ها موضوعات تاریخی و ادبی و اجتماعی به هم پیوند خورده‌اند. به‌سختی می‌توان گفت که باستانی پاریزی در کدام دوره تاریخی تمرکز داشته است و این ویژگی نیز برخلاف سنت دانشگاهی است. گستره موضوعی آثار او سراسر تاریخ ایران پس از اسلام تا دوران معاصر را در بر گرفته است. البته برخی آثار او مثل «سیاست و اقتصاد عصر صفوی» به سبک متعارف تحقیقات تاریخی شباهت بسیاری دارد (آصف‌نیمای، ۱۳۹۹: ۶).

۳- تحلیل تاریخ‌نگاری استاد باستانی پاریزی

ویژگی سبک نگارش باستانی، بیان طنزانه و سرشار از ظرافت‌های زبانی و اشاره به امثال و حکم است. این بیان طنزانه فقط به استعداد و مهارت نگارشی باستانی ربط ندارد، بلکه به نگرش کلی او به تاریخ نیز ربط دارد. «برای او همه‌چیز شوخی است. فقط یک چیز برایش جدی است و آن شوخ‌طبعی است. لاجرم برای او تاریخ نیز که چیزی جز شوخی نیست، شوخی کردن جدی‌ترین کار محسوب می‌شود»؛ ضمن آنکه نگارش طنزانه تاریخ، پرده از نگرش هستی‌شناختی او نیز بر می‌دارد. باستانی «در بعد هستی‌شناختی تاریخ، نه فقط قائل به موجودیت صرف عینیت در تاریخ نبود، بلکه مشی تاریخ را در فراتاریخ نیز جست‌وجو می‌کرد.» او «صدای پای خداوند را می‌شنید و با این نگرش، به مطالعه و مشاهده تاریخ می‌پرداخت. او چون فیلسوفان نظری تاریخ به یکتایی مسیر تاریخ و نیروی محرکه واحد و منازل مشخص رای نداد؛ اما ورای تعدد راه‌ها و منازل کاروان تاریخ بشریت و نیروهای موثر آن، همچنان قائل به مشییتی بود که تاریخ را راه می‌برد و این مشییت نه اقتصادی بود و نه انسانی، بلکه بر آمده از اراده خداوندی بود که آغاز و غایت سرنوشت بشری را محتوم کرده بود.» همچنین تاریخ برای باستانی، امری گذشته و پایان یافته نیست. او راوی «تاریخ زنده» (lived history) است، یعنی هم تاریخ گذشته را به حال می‌آورد و «بدان حضور و عینیت می‌بخشد» و هم حال را چونان تاریخ ثبت و ضبط می‌کند، به گونه‌ای که هر رویداد و واقعه‌ای در لحظه اکنون برای او به مثابه واقعیتی تاریخی و قابل ثبت است، به دیگر سخن باستانی تاریخ را می‌زیست و تاریخی زندگی می‌کرد «از گفت‌وگو با اطرافیان تا نگرستن در اطراف و جوانب و بریدن قسمتی از یک روزنامه و... همه‌جا دنبال تاریخ بود». اطرافیان او سعی می‌کردند نزد او بیش از پیش رعایت ادب و احترام و عقل و فهم کنند، زیرا نگران آن بودند که رفتار ایشان چه بازتابی در آثار باستانی خواهد یافت. تسلط باستانی به حوزه‌های متنوع ادبیات و تاریخ و سیاست و اقتصاد و ادبیات، همچنین به کار او سیاقی چندرشته‌ای داده است به گونه‌ای که خواننده آثار او خود را صرفاً مخاطب اثری تاریخی نمی‌بیند، بلکه با متنی فرهنگی به معنای دقیق کلمه مواجه است، نوشتاری که هویت فرهنگی مخاطب با همه وجوهش را در نظر می‌گیرد. بی‌دلیل نیست که رضا شاهملکی هویت و انسان ایرانی را مهم‌ترین رکن اندیشه باستانی می‌داند و معتقد است که در کتاب‌های پرشمار و

مقالات فراوان او، روشن می‌شود که «باستانی‌پاریزی دغدغه ایران داشت، انسان ایرانی و فرهنگ ایرانی.» (رحمانیان داریوش، ۱۳۹۵: ۱۴). باستانی‌پاریزی به معنای درست و دقیق کلمه مورخ مردم بود. او مورخ و نویسنده‌ای بود که متناسب با نیاز جامعه و دردها و مصائب توده‌های مردم قلم می‌گرداند. او گذشته را در خدمت اکنون می‌آورد. اهمیت این نکته هنگامی روشن‌تر می‌شود که به خاطر آوریم تاریخ‌نگاری ایرانی هم در دوران پیشامدرن و هم در روزگار جدید، هر یک به دلایل خود (که گاه مشترک هستند)، تحت سیطره نگاه دولت‌محور و نخبه‌سالار بوده و هست و به‌شدت سیاست‌زده. در این وضعیت آنچه مغفول می‌ماند مردمی است که به معنای واقعی کلمه تاریخ را ساخته‌اند، اما همیشه ذیل روایت‌های مرسوم نادیده انگاشته شده‌اند (آزموده محسن، ۱۳۹۶: ۱۴). تاریخ‌نگاری برای مخاطب عام، که قابلیت بالقوه‌ای در به‌صحنه آوردن تاریخ دارد، نوعی روایت تاریخ با پیشینه داستانی و رویکرد عموماً اجتماعی است که زوایای از گذشته را به زبانی بیان می‌نماید که جذابیتی به مراتب بیشتر از تواریخ رسمی و غیررسمی دارد. از این رو نگاهی متفاوت به این جریان، با توجه به اهمیتی که در توسعه حوزه تاریخ خوانی و تاریخ دانی دارد، ضروری به نظر می‌رسد (رضایی زهره و دیگران، ۱۳۹۷: ۷۵). باستانی‌پاریزی، مورخی کنشگر و برآمده از میراث ارزشمند مشروطه، به اصالت مردم باور دارد و به همین خاطر است که از مردم و برای آنها می‌نویسد. بی‌دلیل نیست که تاریخ‌نگاری مرسوم و غالب به او اقبال نشان نداده اما مردم عادی آثارش را اینچنین در سطح وسیع می‌خوانند. داریوش رحمانیان که بیش از دیگران بر این نگاه ویژه در آثار باستانی تاکید گذاشته، به درستی گفته است: «آثار باستانی‌پاریزی را باید با نگاه ویژه‌ای خواند. متأسفم که می‌گویم در اروپا این درک پیدا شد و در دانشگاه بن آلمان دو واحد درسی برای خوانش ترجمه برخی مقالات باستانی‌پاریزی اختصاص دادند تا دانشجویان اروپایی روش و منش باستانی را بیاموزند. اول منش مهم است، بعد روش اهمیت می‌یابد. کسی با آموزش نمی‌تواند سعدی یا حافظ شود، سعدی و حافظ جوهر و منشی دارند که اهمیت دارد. باستانی‌پاریزی جوهر و منشی داشت که او را به مورخی مردمی و مردم‌محور بدل کرد. اگر با بصیرت و دانایی و روش‌مندی بتوانیم به ذخیره و میراثی که این مرد برای ما به جا گذاشت، توجه کنیم، آنگاه فکر تاریخی ما غنی می‌شود. متأسفانه ما در این زمینه خیلی عقب مانده‌ایم.» (آزموده محسن، ۱۳۹۶: ۱۴).

۴ - نتیجه‌گیری

تاریخ‌نگاری برای مخاطب عام با هدف تلاش برای مردمی کردن تاریخ و دخالت دادن زندگی مردم عادی در بررسی تحولات تاریخی و اهتمام به تاریخ دانی و تاریخ خوانی مردم، در عمده آثار باستانی‌پاریزی مشهود است. این امر موجب شده است تا او را مورخی صاحب سبک و نواندیش در حوزه تاریخ‌نگاری برای مخاطب عام محسوب نماییم. او با علم و باور به این که مردمان به حاشیه رانده شده در تاریخ، عوامل اصلی تاریخ ساز هستند، تلاش نمود با استفاده از سبک نگارش متفاوت از تاریخ‌نگاری رسمی و گاه متضاد با آن، فاصله عمیق میان مردم و تاریخ را کم

کند و میان متون تاریخی و مورخ با مخاطب عام، انس و الفتی ایجاد نماید. فاصله میان عموم مردم با تاریخ و ناآگاهی وسیع مخاطب عام از تاریخ، از نظر باستانی موجب ایستایی ها و بازتکرارها می شود، لذا برای برون رفت از این گرفتگی و عدم پویایی، با استفاده از ادبیاتی نزدیک به فرهنگ عامه و آمیختن آن با شعر و طنز و کنایه، موضوعات مهم و اساسی تاریخ را برای مخاطبان خود، جذاب و قابل فهم نمود. (رضایی زهره و دیگران، ۱۳۹۸: ۱۸)

باستانی پاریزی با وجود گستردگی دانش و توانایی های بی نظیرش در علم تاریخ، ادبیات و شعر، جامعه شناس و سیاست شناسی بی تکلف است. کتاب او را از هر کجا که باز کنی، بعد از مدت اندکی مطالعه به یک رشته محکمی دست می یابی که برایت جالب و پیگیر است و به همین دلیل است که استادان بزرگ تاریخ بر این باورند که مقالات باستانی پر است از مطالب بسیار اما نکات نغز و قابل تأمل.

همچنین نمیتوان تاریخ نگاری باستانی را بدون نگاه به مخاطب شناسی او فهمید. او تاریخ را منبع هویت فرهنگی میدانست؛ از این رو تاریخ منحصر به رویدادهای سیاسی و نظامی نبود. واقعه تاریخی هر آن چیزی محسوب میشود که در ذهن و عین گذشته انسان روی داده بود و این میراث حیات اجتماعی انبوهی از داده های اجتماعی، اندیشه های، اقتصادی، ادبی و... را دربر میگرفت که هم منابع متعدد داشت و هم اجزای گوناگون.

منابع و مآخذ

الف - کتاب

_ احمدزاده محمدامیر، ۱۳۹۳، «باستانی پاریزی و سنت ادیب _ مورخان» از پاریز تا پردیس، یادمان استاد فقیه دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی (به اهتمام حسن زندیه)، تهران، انجمن علمی گروه تاریخ دانشگاه تهران
ب - نشریه

_ بقایی ماکان، محمد، ۱۳۹۰، «همیشه باستانی، همیشه پاریزی» ویژه نامه روزنامه شرق، شماره ۱۳۰۳

_ خیراندیش عبدالرسول، ۱۳۸۲، «نقد و نظر درباره تاریخنگاری دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی» کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، شماره ۷۵ و ۷۶، (۳۷-۴۳)

_ رضایی زهره و دیگران، ۱۳۹۷، نگاهی تحلیلی به جایگاه مخاطب عام در تاریخنگاری باستانی پاریزی، دوفصلنامه علمی- پژوهشی تاریخ نگری و تاریخ نگاری دانشگاه الزهراء(س)، (۶۱-۸۳)

_ رنجبر محمدعلی، ۱۳۹۵، «پارادایم شناسی تاریخ نگاری باستانی پاریزی» دانشگاه تهران، نشریه پژوهش های علوم تاریخی، (۳۷-۵۶)

— شاه ملکی رضا، ۱۳۹۴، « هویت و انسان ایرانی در تاریخ نگاری باستانی پاریزی » فصلنامه جندی شاپور، دانشگاه شهید چمران اهواز، (۱۳۴-۱۲۳)

— عباسی جواد، ۱۳۸۰، استاد دکتر «باستانی پاریزی» روایتگر نکته سنج تاریخ، رشد آموزش، شماره ۷، (۴-۹) ج - سایت های اینترنتی

— فصیحی، سیمین، بازدید ۱۵ - ۱۱ - ۱۳۹۴، « تاریخ نگاری مردمی www.emroozofarda.ir »

— آزموده محسن، ۲۳ اسفند ۱۳۹۳، یادبود استاد مرحوم محمد ابراهیم باستانی پاریزی در دانشگاه تهران در رثای مورخ مردمی، www.etemadnewspaper.ir

— تاریخ شفاهی ایران، ۲۶/۰۸/۲۰۲۱، تاریخ شفاهی بزرگان علم و ادب ایران ضرورت عصر باستانی پاریزی،

<http://oral-history.ir>

Ancient Dr. Parizi narrates the new style of history

Abstract

In recent centuries, historiography as a style of the distant past has given way to a kind of popular historiography. However, this historiography also has precise points but with all this, the author of this kind of history has somehow tried to express historical issues with a sarcastic look and a new approach. And it has attracted its own audience, which is the general public, and it may have a much deeper impact on the audience in the meantime, it can be boldly considered that the ancient Dr. Parizi (۱۹۲۵-۲۰۱۴) is one of the pioneers of this style of historiography who has written history for the general public with a penetrating expression. The main question of this article is to examine why and how to pay attention to the general audience in the ancient historiography of Parizi. Bastani Parizi in all his historical and literary writings has well portrayed the concern of Iranian civilization and culture and has always emphasized this principle. In this article, we examine historiography of Dr. Parizi.

Keywords: Historiography, Bastani Parizi, Public audience, Iranian civilization, Iranian culture

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی